

Lázadás Szent Márton hegyén a 18. század közepén

„Sunt bona, sunt quaedam mediocria, sunt mala plura,
quae legis hic: aliter non fit, Avite, liber.”
(Martialis)

A Vas megyei érdekességű *Tokorcsi új Kalendárium*ra Németh Lajos publikációja hívta fel a figyelmet és adta közre a pannonthalmi szerzetesek körében keletkezett kalendáriumparódiát egy magántulajdonban lévő kézirat alapján.¹ A közlemény a kézirat szerzőjét és a keletkezés körülményeit is megvilágítja, utalva arra, hogy a gyűjteményben még három 18. századi vers is található, amelyek szintén a bencés rend negyvenes évekbeli mozgalmas mindennapjaihoz köthetők. A korabeli bőrkötéses kézirat címe: *ELENCHUS Rerum Memorabilium, Seu: Fatalium Trium Annorum, nempe: 1745, 1746, & 1747, Narratio Genuina, ac ab oculato Teste Fratре Gabriele Ordinis Sancti Benedicti ad S. Martinum in S. Monte Pannoniae professo, in ordinem redacta, & descripta Diebus Mensis Septembr. 1747.*

A címlapon magát Gábrriel Fráternek nevező szerző Griszl Gábor (1718–1774) pannonthalmi szerzetes, majd bakonybéli perjel. Részletes – szüleire, testvéreire, annak gyermekeire, a keresztszülőkre kiterjedő – latin nyelvű életrajza szintén a kötetben található. Kéziratban maradt verseit a Pannonthalmi Bencés Apátság Könyvtára őrzi, különösen értékes a 26 magyar verses rejtvényt – *Aenigmata quaedam versibus hungaricis expressa* – tartalmazó összeállítás.² A nevéhez kötött *Thesaurus Hungaricus* nem csupán saját verseit, hanem Griszl születése előtt keletkezett írásokat is megőrizte.³

Az *Elenchus...* című kézirat tartalmazza a Szent Márton hegyen élő szerzetesek napirendjét, a szerzetesek névsorát 1737-től 1773-ig (a bejegyzéseket több kéz folytatta), az 1737 és 1773 között elhunyt rendtagok adatait. Számunkra most az a három vers érdekes, amelyek eddig nyomtatásban nem jelentek meg, és amelyek mindegyike Sajghó Benedek főapát működése alatt keletkezett. A kötetben megőrkített „három év különösen nevezetes lehetett a rendtagok számára, mert Sajghó Benedek főapát sokszor önkényes rendelkezései inkább sértették a rend szokásait és a rendtársak önértetét. Sajghó harcias természetű ember lehetett, s keze messze elért, mert amikor Vajda Sámuel és Jankovits Márton az összeírt panaszokkal Bécsbe ment, hogy Mária Teréziánál keressenek jogorvoslatot, megérkezésükkor őket csukták tömlőcbe. Mária Terézia elrendelte az ügy kivizsgálását, és a győri püspököt bízta meg a rend helyreállításával”.⁴ Az energikus főapát ellen tett panaszok között szerepelt a rendtagok iránti indokolatlan szigor, anyagi visszaélés és arra méltatlannak magas pozícióba helyezése is. Végül ugyan Sajghót Bécsbe idézték, és az apát

¹ NÉMETH, 1978.

² Griszl Gábor versei. BK 55/4.

³ *Thesaurus Hungaricus* (1710). Pannonthalmi Főapátsági Könyvtár BK+205., ld. ERDÉLYI, 1906. 594–597.

⁴ NÉMETH, 1978. 128.

tett is engedményeket, a „kibékülés” után mégis kemény büntetés várt a lázadókra: Kuti Dénest 3 havi börtönre és heti kétszeri (kenyéren és vízen való) böjtre, Aágh Amand, Buti Celesztin, Vajda Sámuel rendtagokat pedig kéthavi börtönre és heti egy napi böjtre ítélték. A pannonhalmi Bencés Rend személynévtárában is az olvasható Sajghó Benedekről: „Vítába keveredett közben a rendtársakkal, akik az erőskezű, barokk autokrata prelátus intézkedéseit nem mindig helyeselték.”⁵ A feszültség 1745-ben kiújult, amikor Sajghó főapát húsvét nyolcadába eső szombaton böjti ebédet főzetett. A szerzetesek ismét fellázadtak, aminek eredményeként a lázadást vezető Kuti Dénest a főapát kiközösítette. Az elkeseredett rendtagok támogatására a Győr környéki parasztok is megjelentek Szent Márton hegyénél és a tettelegességig fajuló küzdelem végén Sauska Ferenc pincemestert Sajghó Benedek elfogatta és megkötöztette, Jankovits Márton rendtagot pedig személyesen bilincselte meg.⁶

Sajghó Benedek főapát tevékenysége természetesen nem ezekről a rendi afférokraól ítéltető meg, hiszen a 18. századi nagy építkezések, a pannonhalmi kolostor és filiáinak megerősödése mind az ő nevéhez fűződik. Közleményünkben a másik oldal – nem mindig komoly – reakcióját illusztráljuk, három ismeretlen vers bemutatásával.

A Griszl Gábor által összeállított kötet a rendtagok igazát bizonyítandó részben a mindennapokról szól, részben a bécsi fogságról, a lázadásról ad közre önironikus verseket. A kéziratkötet sorrendje szerinti első vers szövege jórészt nyomtatásból is ismert. Thaly Kálmán adta közre *Régi magyar vitézi énekek és elegyes dalok* című gyűjteményében, *Óh szegény páter Mihály... sorkezdettel*.⁷ Thaly szerint a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti Múzeum Könyvtárában a szöveg „többszörösen előfordul”, de jelzet szerint csak a Nemzeti Múzeum példányára utal. Stoll Béla bibliográfiája szerint a vers megtalálható Szakolczai István énekeskönyvében (1762), Herschmann István énekeskönyvében (1746–1797), Kresznerics Ferenc dalgyűjteményeiben (1790–1802) és az Ekeli-gyűjteményben (1767–1790).⁸ (Ez utóbbiról Varga Imre mint Magyary-Kossa István énekeskönyvéről írt.)⁹ A nyomtatásban közreadott szöveg újbóli közlését nemcsak az indokolja, hogy a most megismert változat kezdősora is különbözik (*Óh én szegény bűnös Mártony*), hanem az is, hogy a vers Griszl Gábor kéziratóban két versszakkal hosszabb és számos szövegbéli eltérést is mutat.

A Jankovits Márton tömlöcbe vetését első személyben elbeszélő verset követi a fellázadt rendtagokat név szerint is megörökítő sirám. Noha a nevek jó részét azonosítani tudtuk, a versre kezdősora vagy a megnevezett rendtagok neve alapján eddig máshol nem találtunk rá.

A harmadik vers nemcsak hosszabb, hanem több homályos pontja is van. Rát (Raát, Raáth?) Imre generális neve feltehetően fiktív, a vers az elégedetlenkedő rendtagok győri segítőinek csúfos vereségét örökíti meg. Csörsz Rumen István szíves levélbeli közlése szerint: „A versforma némileg árulkodó: megegyezik Faludi Ferenc *Erdőjével (Királyi mulatság erdőkben sétálni)*, amely ekkoriban a

⁵ www.bences.hu/static/lev1/fogtar.htm

⁶ ERDÉLYI, 1907.

⁷ Pest, 1864.

⁸ STOLL, 2002. Az idézett tételek: 266, 310, 399, 1079.

⁹ VARGA, 1983.

legnépszerűbbek közé tartozott a kéziratos hagyományban. A formát (talán Faludi hatására) rengeteg másik vers is követte, a legnevezetesebb a *Gyászos életemet szádom keservesen* és további moralizáló keservek, diákdalok stb. A dallamtípus jelen van az Apponyi-kéziratban (1730) és másutt is, majd ennek gyaníthatóan moll változata 1813-ban Pálóczi Horváth Ádám *Ötödfélszáz énekek...* című gyűjteményében (*Patyolat a kuruc...*; ebből lett a „Csinom Palkó” ma használatos dala; illetve Pálóczi Horváth saját verse, a *Féniksi készülő*).¹⁰

Griszl Gábor feltehetően nem tartotta magát jeles költőnek, erre utal a kéziratos kötete címlapjára írt Martialis-idézet is, amelyet – most Adamik Tamás fordításában – zárómondatként is alkalmazhatunk:

„Van jó, van közepes versem, rossz is van, Avitus.
Olvasd csak! Másképp nem születik meg a könyv.” (Epigrammák, 1,16)

a)

Oh én Szegény bűnös Mártony¹¹ Magyar királné rabja,
Jaj mint el-burított engem sok inségeknek habja,
Nincs mit tennem, hová mennem, kevés van innom, és ennem,
Oh már nékem, jaj már nékem, nincsen nyugta Szivemnek.

El-indultam ide Bécsben, a hol soha sem voltam,
Ló-halálában siettem, mert azt meg-nem gondoltam,
Hogy illy nagy szerencsétlenség, vároatlan keserves inség,
Szállyon magamra, s-Társomra,¹² a mint most tapasztaltam.

Alig jutottam bé Bécsben, hát ott Terem a Német,
Ki fegyverben, nagy kevélyen, szállásomra bé-lépet,
Azt mondgya hogy kumter¹³ mindgyárt, csak mennyek, nem vallok ott kárt,
Jaj el-mentem, néki hittem, s-im hát Tömlöczben estem.

Könyörögtem a Németnek hallya-meg beszédemet,
De egy vastag halczmáullal¹⁴ bé torkola engemet,
Három lakat alá tettek, Társomtul meszsze el-vittek,
Minden vigasztalás nélkül magamat rekesztettek.

El-jöve estve három Leány, ételt, italt hozának,
De kiket a hatalmasok hozzám nem bocsáttának,
Ajton által kiálták esznyi,¹⁵ mondék én hogy nem köl esznyi,
O der Jungfrau, o der Jungfrau, sagter grafín bitt fir unsz.¹⁶

¹⁰ Csörsz Rumen István segítségéért ezúton mondok köszönetet.

¹¹ Jankovits Márton (1715–1782) szerzetes, főmonostori alperjel, perjel.

¹² Vajda Sámuel (1718–1795) szerzetes, főmonostori teológiai tanár.

¹³ kommt er

¹⁴ Halts Maul!

¹⁵ essen

¹⁶ Aber Jungfrau, aber Jungfrau, sag der Grafen, bitte für uns

Azok pedig nevetének, s-azt mondák, hogy ter niksz tájcs,¹⁷
Azt-is kérdék, mit vétettem, talán valamiben páisz,¹⁸
Azt feleltem hogy i bájsz nit,¹⁹ mert nem vétettem én semmit,
Ártatlanul, büntetlenül, szenvedek itten ennyit.

Egy haragos, és Parokas vén Németre bizattam,
Ki annál inkább morgott rám, mennél szebben szállottam,
Sem írást, sem izenetet, sem beszédet nem engedett,
Hanem mint egy gonosz tévőt, még meg-is fenyegetett.

A Szolgám azzal biztatott, nit firkt Praelat iszt son hir,²⁰
De ez én nékem volt igen nagy keserves szomoru hir,
Mert féltém az Apáturtul, mint Jákob az Esautul,
Nem volt tehát a mi engem mentet volna bánottul.

Sőt hány napra föl virattam, annyi rosz hirt hallottam,
Sok keserves bú bánotban, nem-is imádkozhattam,
Hol az ablakomat mérték, a vas gátert²¹ készítették,
Hol pedig a bilincseket ajtom előtt pöngették.

Kérlek azért Szent Ur Isten, ilyen nyomoruságbul,
Vigy ki haza Szent Mártonyban, ebbül a nagy rabságbul,
Fogadom, német országban, sem pedig Bécs várossában,
Soha többé el-nem jövök, otthon hellemen ülök.

b)

Versus alii. Nota: Midön Sz. Péter etc.

Sok Embereket Isten már meg-vért,
Sajghó Benedek²² vádolásáért,
Sokakat-is azok által megfenyegetett,
Hogy jók legyenek, szentül éllyenek, othon üllenek.

Némely példákbul már meg-tanultam,
Vén Schleicher²³ mint járt meg-tapasztaltam,
Talán ugyan tellyességgel meg-bolondultam,
Egér módra, Elefántra hadat fogattam.

¹⁷ Der nichts deutsch

¹⁸ beisst

¹⁹ Ich weiss nicht

²⁰ Nicht fürchten, Praelat ist schon hier

²¹ rácsot

²² Sajghó Benedek főapát (1690–1768).

²³ Schleicher Elek (1704–1768?) perjel, visszavonta a főapát elleni vádakat és megígérte, hogy a jövőben az ilyen rágalmaktól tartózkodni fognak.

Postán²⁴ siettem Bécs Várossába,
Oda-is értem Ló halálába,
De Tömlöczben ejtém femet nagy bolondjába,
Kóborlásnak, vándorlásnak igaz árrába.

Lassan égeti Kuti²⁵ Szent Mártont,
Buti²⁶ sem vija Tihanyi Várot,
Benda Bernárd²⁷ sem őrizi a Győri házot,
Ámánd Uram²⁸ sem irtattya a Bakonyságot.

Somogyi Peti,²⁹ holl a Tanittás?
Szűk a nadrágod Golgovics Mátyás,³⁰
Sauska Ferkó³¹ ezentúl csak a Pinczéhez lász,
Mert el-fogyott, dugában dőlt a Postálkodás.

Paczal³² a Szive Király Jánosnak,³³
Kozmás plundrája³⁴ Gráczer Ferkónak,³⁵
Benke Lőrincz³⁶ csorbult éle kis hókonyodnak,³⁷
Kopasz Gábor³⁸ nincs ereje sok irásodnak.

Vitéz Zsidai³⁹ mint Gatyán a fót,
Csupor Ignác-is⁴⁰ már félig meg-hót,
Rajnáld⁴¹ Mester az ökör bőrt ugyan csak meg-vond,
Mert téged-is kurucz világ majd igen meg-ront.

Gyáván vitattya Marczy⁴² a Törvényt,
Magam-is torkig uszom az örvényt,
Meg-égette mint kettőnknek tűz, láng, a körmét,
Bánot fogta korán érő szivünk örömét.

²⁴ postakocsin

²⁵ Kuti Dénes (1707–1781) rendtag, perjel, híres szónok és teológus.

²⁶ Buti Celesztin (1703–1781) rendtag, több helyen főmonostori pince- és konyhafelügyelő.

²⁷ Benda Bernát (1687–1749) rendtag, később modori házfőnök.

²⁸ Aágh Amánd (1700–1763) rendtag, 1735–47 között központi jószágkormányzó.

²⁹ Somogyi Péter rendtag (Sajghó levélben buzdítja a belépésre 1737–ben).

³⁰ Golgovics Mátyás (Paulin) (1706–1779) rendtag, főmonostori perjel.

³¹ Sauska Ferenc (1715–1775) főmonostori pincefelügyelő.

³² lány, puha, erélytelen

³³ Király János (Mór?) (1710–1764) rendtag, énekes, zenész, magyar szónok.

³⁴ térd alatt összeszűkülő bő nadrág

³⁵ Gráczer Ferenc (Zoárd), (1718–1781) főmonostori német szónok.

³⁶ Benke Lőrinc (1716–1763) rendtag, főmonostori levéltáros.

³⁷ kisméretű, rövid nyelvű balta

³⁸ Kopasz Gábor rendtag.

³⁹ Zsitai Vitál teológus.

⁴⁰ Csupord Ince (1704–1766) rendtag, tihanyi alperjel.

⁴¹ Hunyadi Regináld (1702–1765) rendtag, főmonostori alperjel.

⁴² Jankovits Márton rendtag, ld. 11. jegyzet.

Sörkeny-fel immár Uram Jehova,
Ne-alugy annyit hiveid Apja,
Mert meg-győzött Apáturnak sok gyalázása,
Mind engemet, Szerzetemet, meg-ölt Arannya.
Finis.

NB.Quadraginta millia florenorum dedit Cancellario.

c)

His Temporibus emanarunt etiam aliqui versus, de Emerico Ráátth Conductore,
& Antesignano Militum, qvi contra nos surrexerunt, qvos versus etiam hic subjicio:

Némelly Uj Versek,

Mellyekben Ráátth nevű Generális Urnak Had-fogadása;
s-ugyan azokkal mostanságh tett példa-nélkül való
Herculesi vitéz áctussa foglaltatik.

1.

Vidámságra gyakran meg-búsúlt Sziv érhet,
Főkép ha hasonló társa mellé férhet,
Epesége változhatik,
Ha ollyassat áldozhatik,
Kinek vérét ontya,
Éltit egy baj rontya.

2.

Azért ügye kinek ha bajos éltében,
Vagy szívét epeség faggattya⁴³ féltében,
Akár kinek kétes póre,
Ellenség közt tompul töre,
Enhicse⁴⁴ kin árját,
Nyerte sorsa párját.

3.

Vitézlő vér imé Tót Anya fajzattya,
Potrohos Aszszony teje föl táplált rajzattya,
Rátth Uramnak mint lett dija,
Melly szük volt a Salavárdja,⁴⁵
Méltó emlékeznünk,
Róla értekeznünk.

⁴³ szaggatja

⁴⁴ enyhítse

⁴⁵ salavári: bő, buggyos nadrág

4.

Ámbár öröksége ingó értékével,
Kiket gyakran faggat körme mértékével,⁴⁶
Csak egyedül van a Ránczban,
Kardgyán ólom-ezüst Lánczban,
Van érdemessége,
Minden Nemessége.

5.

Még-is az elméjét miben fárosztotta,
Generális Tiszté magát választotta,
Oh melly csinos ez a Rátnak!
Mint kalitka illik Ráknak,
Vagy lónak az Kóta,
Szamárnak a Nota.

6.

Mivel csak egy araszt földhöz az ülete,⁴⁷
Csavargás élete, mert nincs épülete,
Senkinek még nem volt Ura,
Ne több, bár csak egy poltura⁴⁸
Lehetne reménnye,
Igaz keresménnye.

7.

Mihelnt hasa kortyog áll Czigány vallásra,
Mert Szállásán föl megy tüstént a pallásra,
Onnajd nézi hol, s-mi dolog
Kéménybül füst hol tódolog?
Oda foga élit,
Készitti a bélit.

8.

Ott-is úgy viseli szemérmes⁴⁹ pofáját,
Föllül mullya sokkal az ország kofáját,
Hazugságbul rak asztagot,
Csak ki-tartya a Rasztagot,⁵⁰
Mondván édes Sógor!
Van-é még sült sódor?

⁴⁶ hüvelykszorító

⁴⁷ nagyon kistermetű

⁴⁸ félgaras értékű váltópénz, kevés pénz

⁴⁹ szégyenteli

⁵⁰ pihenő, vö. rasten (ném.) pihenni, szünetet tartani

9.

Mind egy vagy pirongasd vagy falra hány borsót,
Mert ha körme közé csipheti a Korsót,
Bátor Gazda légyen komor,
De ez a kárhozott Gyomor,
Azzal nem törődik,
Ugyan ükölődik.⁵¹

10.

El ment azért itt is, magát meg-himezte,⁵²
Róka farkat duplán⁵³ száját megprémezte:
Hitelben Hadat fogadni,
Mindent ígért hogy fog-adni,
Böven lesz a Tallér,
Kiki lesz Gavallér.

11.

Mézes madzagbul lesz paripa Zabblája,
Ritka tekintetű palléros szabblája,⁵⁴
Bögyit torkig meg-töltheti,
Zöld mundért majd föl-öltheti,⁵⁵
Holtig vigan éllyen,
Veszéltül ne-féllyen.

12.

Akár ki mitül tart, lesz hathatós flastrom,⁵⁶
Unalmas⁵⁷ szívének kész az Alabástrom,⁵⁸
Most föl emelheti fejét,
Ne vesse-meg Annya tejét,
Esküvéssel mondom,
Lészen reá gondom.

⁵¹ öklendezik

⁵² kicsinosította

⁵³ A rókaprém viseletével előkelőséget akart mutatni.

⁵⁴ kicsiszolt fegyver

⁵⁵ huszár viseletet kap

⁵⁶ gyógytapasz

⁵⁷ unatkozó, fáradt

⁵⁸ Áttetsző, kristályos gipszfajta. Flastrom – alabástrom – kedvelt rímpár.

13.

Az osztálban⁵⁹ sem jut senkinek-is rosztóló,
Könnyen lehet vitéz, s-országos poroszló,
Hogy ha meg-pöki a markát,
Alig éri-meg a farkát,
Maga felelnyi fog,
Van-é még csikó fog.⁶⁰

14.

Illyen ígéretnek némellyek örültek,
Kik szemekből csippát még ki nem törültek,
A fazekat kongásárul,
Tótót Pohánka kásárul,⁶¹
Meg nem váloztották,
Csak el-hallasztották.

15.

Ugy vélték nem esik peccenyéjek porban,
Magukat engedték főzni egy csoportban,⁶²
De csak gyaloggá jutottak,
Két lábu lovon futottak,
Rát szavában biztak,
Lássuk miként hiztak.

16.

El-vezeté Hadát Szent Márton Várába,
Rát magát avatta Barátok kárába,⁶³
Pedig ha ott nem élhetne,
Koldus Táskátul félhetne,
Ott tölti Iszákját,⁶⁴
Nyalla⁶⁵ pudli száját.

⁵⁹ osztokodás

⁶⁰ Fialat-e még?

⁶¹ hajdinakása

⁶² csoport, kis fazék

⁶³ értsd: karába

⁶⁴ általvető

⁶⁵ nyalja

17.

Sietvén orokkal csak nem földet turnak,
Hajnalban bé-izen Rát az Apátornak,
Hogy Pálinka van-é készen?
Mindennek ma vége leszen,
Mint hogy már itt vagyok,
Kivánságim nagyok.

18.

Reportumot vévén kotyogósnak⁶⁶ kerül,
Bátorságra való Pálinkában merül,
Torok-bálint kupa völgyét,
Mint a lustos⁶⁷ tehén tölgyét,
Meg-nedvesítette,
S úgy hevesítette.

19.

Most ki-vonnya kardgyát, Vitézit el-nézi,
Riska fejét rázván, sodromba⁶⁸ intézi,
Majd meg-mutatom, ki vagyok,
Ugymond, világnak hírt hagyok,
Talpig Ember a Rát,
Tudgya-meg a Barát.

20.

Eddig a nagy virtus csak hanvában állott,
Ingyen a böcsület más nyakában szállott,
En-is ma helre nyomódom,
Dücsőségben leszen módóm,
Kócsagot⁶⁹ emelek,
Arra rá felelek.

⁶⁶ hírt vévén, a kulacsért fordul

⁶⁷ lucskos, csatakos

⁶⁸ türelmetlenül, gyorsan

⁶⁹ kócsagtollból készült sisakdísz

21.

Ti-is jó vitézek tőlem tanulhattok,
Majd emberségemből vigan danulhattok,
Világra Pénteken lettem,⁷⁰
Czipót heában nem ettem,
Mit most titkon láttok,
El-ne titkollátok.

22.

Dul, ful, már meg-indul fölső Ámbitusra,⁷¹
Többit is huszittyá⁷² Barát Hábitusra,⁷³
Edgyet, kettőt alig lépett,
Meg-sajditván⁷⁴ a köz népet,
Mondgya: kozmás étek,
Majd lesz itt Nagy-Péntek.⁷⁵

23.

Ugy meg-döbbsent a Rát, Szeme-is szikrázott,
Talpon álva mindgyárt nadrágba ikrázott,⁷⁶
Ki volt ugyan vonyva kardgya,
De még-is a Gatyát tartya,
Mert igen meg-ázott,
Rutul ki-csirázott.

24.

Nép-is ezen közben már igen meg-tódul,
Rát azért a nyelvét ki-veti, s-ugy lódul,
A Gatyája ugyan lotyog,
Háttul, szed föl, ugyan potyog,
Igy az ígért flastrom,
El-dültt Alabástrom.

⁷⁰ Venus napján született

⁷¹ oszlopos tornác

⁷² uszítja, serkenti

⁷³ lelkialkat, külső megjelenés

⁷⁴ megsejt, észre vesz

⁷⁵ A konfliktusok egy része a főapát által erendelt böjt miatt alakult ki.

⁷⁶ székel (népnyelv, katonanyelv)

25.

Sinán Basa nótát⁷⁷ csal el-kezdik fujnyi,
Kitül miként lehet igyekeznek bujni,
De az sem vált nagy örömré,
Mert ezek Farkas körömré,⁷⁸
Őszve lévén verve,
Egy máson heverve.

26.

Némellyeknek az fején csináltak ablakot,⁷⁹
Egy sem kerülte-el a cigány abrakot,
Mondgya-meg a Kaczor János,⁸⁰
Ettől ő sem volt hiános,
Hogy szattyrot hordozott,
Tömlöczben bordózott.⁸¹

27.

Végre csak a Rátnak szomjuhozzák vérét,
Ennek-is kívánnják meg-adnyi a bérét,
Kössük ugymond Ló farkára,
Böfögtessük a torkára
Az fokhajmás étket,
Mért tett illy nagy vétket.

28.

Némellek egészen kívánnják meg-nyuzni,
Mások Deresben igyenessen huzni,
Hadd emlékezzék e napra
Mint vont kardot szentölt papra,
Mindenik fa karót,
Készitt Rát vakarót.

⁷⁷ Sinán pasa 1594-ben foglalta el Pannonhalmát és semmisítette meg a szentképeket.

⁷⁸ verést kaptak

⁷⁹ betörték a fejét

⁸⁰ A 16. században Kaczor Jánost hamis birtoklevél (Sziget) miatt fej- és jószágvesztésre ítélték (?).

⁸¹ henyélt

29.

Azomban kezére tevének bilincset,
Nékije föl zárják a Tömlöcz kilincset,
Most két sóprü közé veszik,
Igy az Ablakra föl teszik,
Mondván Ecce Homo!⁸²
Ihol a vén Bohó!

30.

Olly Titulust kiált reája a Népség,⁸³
Czigány pofában sem maratt volna épség,
Semmit nem tud Decretomban,⁸⁴
Rekezd büdös Secretomban,⁸⁵
Nékünk csak mutatták,
Köztünk nem futtatták.

31.

A Tömlöczben jutván kesereg valóban,
Mint a Móri Zsidó, kit vartak a lóban,⁸⁶
Hogy a Szent Mártonyi várban,
Ejtette magát olly kárban,
Magában így beszél,
Mert éré nagy veszél:

32.

Tudom a Phoenixet ha szintén követem,
Porrá változásban magamat bé-vetem,⁸⁷
Uj örömben már nem élek,
Még árnyékomtul-is félek,
Mivel szegény árva,
Igy el-vagyok zárva.

⁸² Íme az ember! Utalás Jézus Krisztus megfeszítésére.

⁸³ szidalmaz jelentésben

⁸⁴ törvény

⁸⁵ árnyékszék, pöcegödör

⁸⁶ lóbőrbe varrás – kivégzési mód

⁸⁷ Talán Gyöngyösi István *Porából megéledett Phönix* című művének ismeretére is utal.

33.

Nem véltem üdömet unalmassan lássom,
Föld alá magamat még éltemben ássom,
Bogár után el-indultam,
Imé horgomat föl dultam,
Ki már ne-epedne?
Szive ne-repedne?

34.

Eképp nyakára csak a Győri Borbél⁸⁸
Várta, de még-is tett egy dühödött fortélt,
Az Ablakot ki-gázolta,
Falat-is öszve mázolta,
Kennye a fogára
Ugy sem pénze ára.

35.

Kis-Megyerig⁸⁹ szegény éjjel meg-sem állott,
Sövege nem lévén, cigányokhoz szállott,
Vitézi pedig átkozzák,
Világbul majd ki imádkozzák,
Mindenik így mondgya,
Átkot ugyan ontya:

36.

Győri Vörös Posztó⁹⁰ legyen a Czégére,
Sándor Mester⁹¹ járgyon élete végére,
Ládde Pajtás mézet nyujtott,
Czukros makkal⁹² majd meg-fujtott,
De még lesz oly idő,
Meg-ázik a Tüdő.⁹³

⁸⁸ felcser, itt: hóhér

⁸⁹ Ma Győr része, a 18. században a Pannonhalmi főapátság földesúri uradalma alatt álló falu.

⁹⁰ A hóhér viselete

⁹¹ a győri hóhér

⁹² némely tölgyfa esetében ehető édes makk termés, szegény vándorok eledele

⁹³ „Eljő az idő, ha megázik a tüdő” – rosszra fordul a sora. Magyar népi mondás.

37.

Talán biz a Rát lesz Antikrisztus Attya,
A mit ez most szánt, vét, ő csak azt arattya,
Illyen atta, Szette, vette,
Sok hazugságát hol vette?
Zöld mundért ígértek,
De nám kéket mértek.⁹⁴

38.

Oh de meg-baltázom ha kezemhez juthat,
Irhámra hájjazom,⁹⁵ mentenn el-nem futhat,
Hogy egy illyen Giz-gaz Szemét,
Vargyuk vájják-ki a Szemét,
Velem így mert bánnnyi,
Szemembe Port hánnnyi.

39.

Lagzival biztatott, de bezzeg vitt Torba,
Kinek ne tekerné orrát ez a Torma?
Ugye el-verem mint a Medvét,
Bura viszem minden kedvét,
Fejét bé-fakasztom,
Vagy föl-is akasztom.

40.

Az harczolásoknak illyen véget tettek,
Ráttal edgyütt világ bolondgyává lettek,
Mit kerestek rá akattak,
Másoknak is példát hattak,
Kinek ki mint árcson,
Gyertyát miképp márcson.

Finis.

⁹⁴ huszárviséletet ígértek, de lám, csak gyalogost kaptak

⁹⁵ elfenekeli, megveri

Rövidítések és irodalomjegyzék

1. Levéltári források

Griszl Gábor *versei*. BK 55/4.

Thesaurus Hungaricus (1710). Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár BK+205.

2. Szakirodalom

ERDÉLYI

1906

ERDÉLYI László (szerk.): *A Pannonhalmi Főapátság története IV. A Pannonhalmi Főapátság története. Negyedik korszak. Nagy háborúk kora, a magyar Szent Benedek-Rend fölözslása és föléledése. 1535–1708.* Nagy részét írta MOLNÁR Szulpic dr. győri bencés főgimnáziumi tanár. Bp., Stephaneum Nyomda R. T. 1906.

1907

ERDÉLYI László (szerk.), *Pannonhalmi Főapátság története V. A Pannonhalmi Főapátság története. Ötödik korszak. A magyar Szent Benedek-Rend megerősödése és bukása az állami mindenhatósággal szemben. 1709–1802.* Nagy részét írta NÉMETH Ambrus dr. győri bencés főgimnáziumi tanár. Bp., Stephaneum Nyomda R. T. 1907.

NÉMETH

1978

NÉMETH Lajos: *A „Tokorcsi új kalendárium”.* In: *Vasi Szemle* (1978) 128–132.

STOLL

2002

STOLL Béla: *A magyar kéziratos énekeskönyvek és versgyűjtemények bibliográfiája.* Bp., Balassi, 2002.

VARGA

1983

VARGA Imre: *Egy csallóközi kézirat és hat magyar nyelvű protestáns iskoladrámája 1767–1775-ből.* In: *Magyar Könyvszemle* (1983) 57–66.